

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

2016/2

yıl: 7 cilt: VII sayı: 14

Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Ötanazi

Necati SÜMER*

Özet

Ötanazi, çaresi olmayan bir hastalığa yakalanan kişiye, acı çekmemesi için bilinçli olarak uygulanan bir uygulamadır. Burada, kişinin kendisinin veya bir yakının talebi üzerine hayatına son vermesi durumu vardır. Amaç, kişiyi dayanılmaz ağrılardan ve acılarından kurtarmaktır. Geçmiş zamanlardan beri başvurulan bu yol, bugün modern dünyada yoğun olarak tartışılmaktadır. Bazı toplumlar ötanaziye resmi bir uygulama haline getirirken bazıları da etik olmadığı gerekçesiyle onu yasaklamıştır. Dinlerin ötanaziye yaklaşımı nasıl olmuştur? Çalışmada cevabı aranan temel soru budur. Bu makalede karşılaştırmalı bir yöntemle ve tarihsel sıralamasına uygun olarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dininin ötanaziye bakışı ele alınmıştır. Üç dinin, hayatı önceleyen tutumunun ötanaziye bakışın sınırını ortaya koyduğu görülmüştür. Çünkü ister kutsal ister dindışı olarak görülsün bütün toplumlarda hayata değer verilmiştir. Dinlerin ve yönetimlerin hayat hakkını, kişi için savunması ve muhafaza etmesi önemli bir gereklilik olarak ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Hayat, Acı, Ötanazi, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam,

Euthanasia in Judaism, Christianity and Islam

Abstract

Euthanasia is the practice of intentionally ending a life of person who is suffering a terminal illness in order to relieve pain. Euthanasia is understood as the termination of life at the request of either a patient or a relative. The purpose herein is to relieve the patient from intractable suffering and pain. The practice of euthanasia which has been applied since past times is at the center of controversial discussions in today's modern society. While some societies have accepted euthanasia as a legal practice, others have banned it on the grounds that it is not ethically correct. What about the approach taken by the religions on euthanasia? This is the main question to which the answer is searched in the study. We attempted to discuss the perspectives of religions of Judaism, Christianity and Islam on euthanasia by means of a comparable method and in accordance with the chronology. We understood that the attitude of all three religions prioritizing life limits the perspective of euthanasia; for life, either it is sacred or profane is a prized right in all societies. It is of necessity that both religions and administrations should defend and preserve this right for their people.

Keywords: Life, Pain, Euthanasia, Judaism, Christianity, Islam

* Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi A. B. D.
necatiumerr@gmail.com

Giriş

Hayat, insana bahşedilen en kıymetli hediyedir. Onu, dilediğimiz gibi yaşamak elimizdedir. Bize sunulan bu olanağın değerini bilmek için bazen sınanırız. Fiziksel veya ruhsal acılar çekmek böyle denenmelerdir. Esasında bu durum, hayatın değerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Fakat bazı insanlar, hayatın zorluklarına katlanmak yerine ondan kaçmak ister. Ötanazi, böyle bir kaçış durumudur. Dışarıdan destek alarak hayatını kasıtlı olarak sonlandırmak, insanın eskiden beri seçtiği bir yoldur. İnanç sistemleri bu kadim yöntemi nasıl değerlendirmektedir? Özellikle semitik dinlerin ötanazi karşısındaki tutumu nedir? Bu soruların cevabını bulmak, çalışmanın temel amacı olacaktır.

1. Ötanazi Kavramı

Ötanazi¹, bir insan veya hayvanın çaresiz ve tedavi edilemez durumlardaki acılarına son vermek için ağrısız bir şekilde ölümünü gerçekleştirmektir. Bu kavram, tıp literatüründe iyileşmesi mümkün olmayan bir hastanın kendisinin veya yakınlarının talebi üzerine hayatına son vermeye yönelik her türlü faaliyet şeklinde tanımlanır.²

Tıpta ötanazi, pasif ve aktif olmak üzere ikiye ayrılır. Pasif ötanazi, yaşam destekleyici tedaviyi sunmayarak veya sona erdirerek hastanın ölümünü sağlamaktır. Aktif ötanazi ise hastanın hemen ölmesine neden olacak ölümcül dozdaki ilacı vererek ölümünü gerçekleştirmektir.³

1 Ötanazi, Yunanca "euthanasia"dan gelmektedir. "Euthanasia", güzel anlamında kullanılan "eu" ile ölmek anlamına gelen "thanatos" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu kelime kibar veya güzel ölüm anlamına gelmektedir. Bkz. John Keown, *Euthanasia, Ethics and Public Policy: An Argument against Legalisation*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 10.

2 Marvin Kohl, "Euthanasia", *Encyclopedia of Ethics*, ed. Lawrence C. Becker, 2. Edition, New York: Routledge Press, 2001, s. 492.

3 Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı: Ötanazi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 135.

Pasif ve aktif ötanazi ayrımının temelinde iki tez yatmaktadır. Birinci teze göre aktif ötanazide bir eylem söz konusuysen, pasif ötanazide yalnızca bir kaçınma veya kişinin ölümüne sebep olabilecek şeylere müdahale etmeme durumu vardır. Çifte etki doktrini diye de adlandırılan ikinci teze göre ise aktif ötanazide ölüm amaçlanırken, pasif ötanazide ölüm sadece öngörülmektedir.⁴

Aktif ötanazinin gönüllü ötanazi, gönülsüz ötanazi ve istemsiz ötanazi olmak üzere üç şekli vardır. Gönüllü ötanazi hastanın talebi üzerine, istemsiz ötanazi herhangi bir talebi olmadığı halde hastanın çektiği acılara son vermek amacıyla, gönülsüz ötanazi ise hastanın onay veremeyecek durumda iken ona uygulanan bir ötanazi şeklidir.⁵

Günümüzde birçok ülkede sıkça başvurulmuş bir yöntem olan ötanazi, eskilere dayanan bir uygulamadır. Eski Yunan'da ötanazi, belli şartlar altında onurlu bir ölüm olarak görülmüş ve tedavi edilemez hastalar için acıdan kaçmanın bir yolu olmuştur. Atina gibi bazı Yunan şehirlerinde yaşayan insanlar, yönetimden kendilerine ötanazi uygulanmasını istemiş fakat Sokrat, Platon ve onlar gibi düşünen filozoflar buna karşı çıkmıştır. Bu düşünürler belli şartlar altında dahi ötanaziyi doğru bulmadıklarını dile getirmiştir.⁶

Ötanazi, antik dönemlerde olduğu gibi Orta Çağ boyunca da genellikle hoş karşılanmamıştır. Özellikle Batı'da 15 ve 16. yüzyılda Kilise, ötanazi gibi intihar anlamına gelebilecek her türlü eylemi yasaklayıp bu tür eylemlerde bulunanlara sert yaptırımlar uygulamıştır. Fakat 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bazı tıbbi sektörler ve bilimsel topluluklar ötanaziye destek vermiştir.⁷ Zamanla ötanazi yasallaşma sürecine girmiştir. Ötanaziyi yasallaştıran ilk öneri, 1870'lerde sunulmuştur. Ötanazi hakkındaki bu ilk öneri, bir hekim tarafından umutsuzca acı çeken bir hastaya kapsamlı bir tedavi uygulanarak, yaşam olanaklarını kısıtlayıp hastanın acısına son verme şeklinde sonuçlanmıştır. Thomas More ve Francis Bacon da 19. yüzyılın sonlarında ötanazi üzerine kafa yormuştur. More, ötanazide hekimlerin etkisinden hiç söz etmeyerek pasif ötanaziye vurgu yapmıştır. Bacon da aktif öldürmenin doğru olmadığını belirtmiştir.⁸

Tıbbi teknik alanında 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan önemli gelişmeler, ötanazi yöntemleri üstüne bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bir yandan umutsuzluktan ölmek isteyen hastaların durumu diğer yandan gelişen cerrahi müdahale ve tıbbi destek sistemleri, ötanazi tartışmasını iyice alevlendirmiştir.

4 İnceoğlu, s. 141.

5 Jenifer F. McDougall and Martha Gorman, *Euthanasia: A Reference Handbook*, 2. Edition, California: ABC Clio Press, 2008, s. 2.

6 Lisa Yount, *Right to Die and Euthanasia*, New York: Revised Edition, Facts on File Publishing, 2007, s. 5.

7 Barry R. Feld, "Assisted Suicide and The Right to Die", *The Interface of Social Science, Public and Medical Ethics*, Washington: American Psychological Association, 2004, s. 24-26.

8 Shai J. Lavi, *The Modern Art of Dying: A History of Euthanasia in the United States*, Princeton: Princeton University Press, 2005, s. 4.

Bütün tartışmalar sonucunda 1960'lardan itibaren ötanazi, Avrupa ve Amerika'da yaygınlık kazanmıştır.⁹ Günümüz dünyasının bir gerçeği haline gelen ötanazi, acaba inanç sistemleri tarafından nasıl karşılanmıştır? Özellikle ilahi dinler bu konuda ne söylemiştir? Bu sorulara dinlerin tarihsel gelişimini göz önüne alarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam ölçeğinde cevap bulmaya çalışacağız.

2. Yahudilikte Ötanazi

Tarihini Hz. İbrahim'le başlatan Yahudilik, vaat edilmiş topraklarla özdeşleşmiş bir millet hayatını, ortak bir inancı, dili, edebiyatı, folkloru, kanunu ve sanatı ihtiva eden bir dindir.¹⁰ Bu inanç sisteminin yazılı ve sözlü olarak iki kısma ayrılan kutsal metinlerinde ötanazi konusunda bazı tespitler bulmak mümkündür. Fakat Yahudiliğin ötanaziye bakışını anlamak için öncelikle bu dinin hayata nasıl yaklaştığını bilmek gerekir.

İbranicede hayat için *hayim* kavramı kullanılır. Yahudi din adamlarına göre hayat, tek başına değil ancak başkalarıyla paylaşılınca anlamlı olur. Bu nedenle hayat kavramı, İbranicede tekil olan *hay* kelimesi ile değil çoğul olan *hayim* ile ifade edilir.¹¹ İbranicede ayrıca insan hayatının korunması anlamında *Pikku'ah Nefesh* kavramı kullanılır. Bu sözcük, Yahudilikte temel bir ilkeyi ifade eder. Buna göre tehlikeli durumlarda ve belirli bazı zor koşullar altında kişinin hayatını koruması bir Yahudi'nin öncelikli görevidir.¹²

Yahudi din adamları, hayatın korunması ilkesini Eski Ahit'teki pasajlarla temellendirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede "Komşunun canına zarar vermeyeceksin."¹³ ve "Kurallarına, ilkelerime sarılın çünkü onları yerine getiren onlar sayesinde yaşayacaktır."¹⁴ şeklindeki pasajlar, Yahudiliğin hayata ve onun korunmasına verdiği önemi göstermektedir. Eski Ahit'te Tanrı, insanların önüne hayat ve ölüm şeklinde iki seçenek koyarak, onlardan hayatı tercih etmelerini istemiştir. Pasajlarda yaşamayı tercih edenlerin kendilerinin ve çocuklarının hayatını kurtaracağı ifade edilmiştir.¹⁵

Eski Ahit'e göre hayatı insan için yaratan Tanrı'dır. O, insanın iç varlığını yaratmış ve onu annesinin rahminde örmüştür.¹⁶ Dolayısıyla Yahudilikte Tanrı, yarattığı varlığın mutlu olmasını ve yaşamasını istemiştir. Tanrı, bu isteğini bir pasajda şöyle dile getirmiştir: "Sizin için düşündüğüm tasarıları biliyorum. Bunlar

9 Lavi, *The Modern Art of Dying*, s. 4.

10 Baki Adam, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, 2. bs., İstanbul: DİB Yay., 2007, s. 207.

11 Rabi B. Blech, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, çev. Estreya Seval Vali, 2. bs., İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, 2003, s. 91.

12 Eisenstein Dinim, "Pikku'ah Nefesh", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, New York: Thomson Gale Press, 2007, XVI, 152.

13 Bkz. Levililer, 19: 16.

14 Bkz. Levililer, 18: 5.

15 Bkz. Yasanın Tekrarı, 30: 19.

16 Bkz. Mezmurlar, 139: 13.

kötü tasarılar değil, size umutlu bir gelecek sağlayan esenlik tasarılarıdır.”¹⁷ Eski Ahit, ayrıca ölümsüzlüğe mutlu, anlamlı ve bilinçli bir hayatla ulaşılabileceğini söylemiştir. Nitekim Yahudilik inancı açısından öte tarafta iyi bir hayat, hemen ve buradaki iyi hayattan geçmektedir.¹⁸

Yahudiliğe göre hayat, insana sunulmuş iyi bir fırsattır. Tanrı, insanların bu fırsatın kıymetini bilip bilmediklerini öğrenmek için onları birtakım zorluklarla imtihan etmiştir. Çeşitli denenmeler karşısında Tanrı'ya sığınanlar dünyanın sıkıntı ve korkularının üstesinden daha kolay gelebilmektedir. Yahudiliğe göre Tanrı'dan uzaklaşanlar veya O'na yüzünü dönenler ise hayatın kıymetini bilmeyen ve bu fırsatı değerlendiremeyen kişilerdir. Bunlara uyarıda bulunan Tanrı, Yahudilere sürekli değer verdiğini söylemiş ve bu sevgi karşılığında onların da kendisine övgüler sunmalarını istemiştir. Bu anlayış doğrultusunda Eski Ahit'te Davut peygamber, Tanrı'yı çok sevdiğini ve O'na dua ettiğini söylemiş ve bu sayede Tanrı'nın bütün korkularını ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Yahudiliğe göre Tanrı, kendisine inanan ve güvenen insanları asla göz ardı etmez ve onlara ihtiyacı olan her konuda hemen yardımcı olur.¹⁹

İnsan hayatına değer veren ve onu yaşadığı sorunlar karşısında yalnız bırakan Tanrı,²⁰ kişinin hayatını nasıl koruması gerektiğini Eski Ahit'te şöyle dile getirmiştir: “Gelin, ey çocuklar beni dinleyin. Size Rab korkusunu öğreteyim. Kim yaşamdan zevk almak, iyi günler görmek istiyorsa dilini kötülükten, dudaklarını yalandan uzak tutsun. Kötülükten sakının, iyilik yapın. Esenliği amaçlayın, onun ardınca gidin. Rabbin gözleri doğru kişilerin üzerindedir, kulakları onların yakarışına açıktır. Rab, kötülük yapanlara karşıdır. Onların anısını yeryüzünden siler. Rab gönlü kırıklara yakındır, ruhu ezginleri kurtarır. Doğrunun dertleri çoktur ama Rab onu hepsinden kurtarır. Rab, insanın bütün kemiklerini korur ve hiçbirini kırılmaz.”²¹ Pasajın verdiği mesajdan da anlaşıldığı gibi Yahudilik açısından Tanrı'ya sığınmak, insanın sıkıntı ve korkularından sıyrılıp mutlu ve tasasız bir hayat sürmesi anlamına gelir.

Eski Ahit gibi Talmud da hayata değer verir. Bu çerçevede Talmud, insanlardan zorluklara dayanmalarını ve hayatı önemsemelerini istemiştir. Bu durum, Talmud'da çölde birbiriyle karşılaşan iki susamış insanın hikâyesi anlatılarak izah edilir. Hikâyedeki iki kişiden birinde kendine yetecek kadar su bulunmaktadır. Yahudi din bilginleri hayatın korunması ilkesini temel olarak bu olayı yorumlamışlardır. Din adamlarından Ben Petura,²² suyu paylaşmaları gerektiğini söyler-

17 Bkz. Yeremya, 29: 11.

18 Rabbi Wayne D. Dosick, *An Essay on Life and Death, Living Judaism, The Complete Guide to Jewish Belief Tradition and Practice*, New York: Harper One Press, 1995, s. 313.

19 Bkz. Mezmurlar, 34: 1-10.

20 Bkz. Mezmurlar, 66: 9.

21 Bkz. Mezmurlar, 34: 11-22.

22 Yahudilikte erken dönemde (2. yüzyılda) çeşitli konular üstünde görüşlerini ifade eden din adamıdır. Özellikle

ken, Rabi Akiva²³ hayatta kalmak için su sahibinin suyunu paylaşamayabileceğini belirtmiştir. Din adamlarının hayatı önceleyen bu bakış açıları, Yahudiliğin ölüme değil hayatta kalmaya önem verdiğini gösterir. Yahudilere göre Talmud, sadece bu ve buna benzer durumlarda değil her koşulda hayatın ön plana çıkarılması gerektiğine vurgu yapar.²⁴

Eski Ahit ve Talmud'un hangi şartlar altında olursa olsun hayatın korunması ilkesine önem vermesi, Yahudiliğin hayata bakışının pozitif olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Yahudilik, öte tarafa giden yolun bu hayattan geçtiğine vurgu yapan bir dindir. Yahudiler de bu dünyada güvenli ve mutlu bir hayat yaşamının sigortası olarak Tanrı'yı görürler. Bu inanç çerçevesinde Yahudiler, Tanrı'ya yüzünü dönenlerin huzurlu, O'ndan uzaklaşanların ise mutsuz ve zorlu bir hayat yaşayacağına inanır. Dolayısıyla bir Yahudi için öncelikli yükümlülük, kendisine nimet olarak verilen hayatı, Tanrı'yı merkeze alarak Yahudilik ilke ve kuralları çerçevesinde yaşamaktır.

Yahudilikte hayat ve ölümlle ilgili düzenlemeler 12. yüzyılda Yahudi din otoritesi Maymonides tarafından yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre Yahudiler, hayatın Tanrı tarafından verildiğine ve bu hayatın tamamen insana bağlı olmadığına inanmak zorundadır. Ölüm, bütün insanlar için kaçınılmazdır ve herkes zamanı geldiğinde ölecektir. Maymonides'in düzenlemiş olduğu bu dinsel kurallar çerçevesinde üç gün içinde ölebilecek olan kişiye ölümü kapıda olan insan anlamında *Gosses* ad verilmiştir.²⁵ Yahudi din bilgileri, *gosses* olan veya ömrünün sonuna yaklaştığını düşünen insanlara yaratılıştan Tanrı ile birlik olduğunu ve bu nedenle her zaman sağlık ve şifa aramaları gerektiğini söylemiştir. Yahudiliğe göre insan vücudu Tanrı'ya ait olduğu için kişiler bedenine dikkat etmeli ve sağlığını korumalıdır. Ölüm konusunda insanların acele etmemesi gerektiğini söyleyen geleneksel Yahudi yasası, bu anlamda ötanaziye doğru bulmaz. Çünkü Yahudi yasası, önceliği her zaman kişinin kendi doğal yaşam sürecinde ölmesine verir. Eceliyle ölmek, bu dinin önemseydiği bir ilkedir.²⁶

Günümüz Yahudi inancına göre hastaların iyileştirilmesi için bütün olanaklar kullanılmalı fakat ölümü hızlandırmak için hiçbir şey yapılmamalıdır. Bu duruma rağmen modern dünyada Yahudi din adamları, ötanaziye bakışlarını giderek yumuşatmıştır. Bu pozitif yaklaşımın temelinde Talmud'da ölüm döşegindeki Judah

Rabi Akiva ile yaşam üstüne tartışmalarıyla bilinmektedir. Bkz. Zvi Kaplan, "Ben Petura", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, New York: Thomson Gale Press, 2007, III, 371.

23 M.S. 50-135 yılları arasında yaşamış, Yahudilikte hukuk ve dinsel alanda uzmanlaşmış Yahudi din bilgini- dir. Halakhah'ın gelişmesinde döneminde önemli rol oynamıştır. Bkz. Harry Freedman and Stephen G. Wald, "Akiva", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, Thomson Gale Press, New York, 2007, I, s. 562-563.

24 Dinim, "Pikku'ah Nefesh", s. 152.

25 Carolyn S. Roberts and Martha Gorman, *Euthanasia: Contemporary World Issues*, Oxford: ABC-CLIO Press, 1996, s. 7.

26 Rebecca Alpert, *Grief and Rituals Surrounding Death A Jewish Approach, Religion, Death and Dying, Perspectives on Dying and Death*, California: Praeger Perspectives Publishers, 2010, I, 67.

adlı bir haham hakkında anlatılan hikâye vardır. Buna göre Haham Judah, yatağında son nefesini vermek üzere yatmaktadır. Öğrencileri ve arkadaşları, onun yanında durmadan dua etmektedir. Onların yaptıkları bu dua, Haham Judah'ın ruhunu teslim etmesini engeller. O, bu halde ölümü beklerken bu sırada hahamın kızı, cam kavanozu yere düşürür. Ortaya çıkan yüksek ses nedeniyle oradakiler irkilir ve böylece dualar kesilir. Haham Judah, duayı duymadığı bu anda ruhunu Tanrı'ya teslim etmiş olur. Talmud'da anlatılan bu hikâye, Yahudiler tarafından hukuki bir metin haline getirilmiştir. Bu hikâye, günümüz Yahudi din adamları için ötanazi konusunda önemli bir referanstır.²⁷

Yahudi yasası konusunda otorite olan bazı din bilginleri 1990'ların ortasında insan ömrünü uzatan organ nakli, beslenme tüpleri vb. yaşam destekleyici araçlara izin vermiştir. Bunlara göre ölmeyi bekleyen bir kişi, henüz ölü olarak değerlendirilemez ve bu nedenle bu durumdaki birine hemen hayatını sonlandırıcı farklı bir tedavi de uygulanamaz. Yahudi din adamlarına göre eğer *gosses* olan bir kişi varsa ona son anlarında değer verilmeli ve erken ölüme yol açmamak için o, fazla rahatsız edilmemelidir. Henüz *gosses* olmayan bir kişiden solunum desteklerini kaldırmayı doğru bulmayan Yahudi yasası, belli şartlar altında kişi ölümlerinde yaşam destekleyici cihazların devre dışı bırakılabileceğini ifade eder. Ötanazinin hangi durumlarda uygulanacağı konusunda belirsiz bir tavır ortaya koyan Yahudi otoriteler, aktif ötanaziyi yasaklarken pasif ötanazi konusunda hâlâ tereddütler yaşamaktadır. Bu kafa karışıklığının sebebi bazı Yahudi din adamlarının hastanın mümkün olduğunca hayatta tutulmasını isterken bazılarının da ölmeye yakın olan hastanın ölme sürecini uzatmaktan kaçınmayı tavsiye etmesidir.²⁸

Aktif ve pasif ötanazi ayrımı konusunda Talmud, bazı tespitler ortaya koymaktadır. Buna göre ölmekte olan bir kişinin bir an önce ölmesine neden olmak yasaktır. Örneğin uzun süredir ölümün pençesinde olan ve canlıların dünyasından ayrılamayan bir kişinin başının altındaki yastığı, (ruhunun gitmesine bazı kuşların tüylerinin neden olduğu bahanesiyle) çekip almak yasaktır. Kişiyi yerinden kıpırdatmak yasak olduğu gibi canlıların dünyasından ayrılması için başının altına sinagogun anahtarlarının konması da yasaktır. Talmud'a göre evin yakınındaki bir gürlütu, ağaçların kesilmesinin çıkardığı ses veya kişinin dilinde tuz varsa ve bu durumlar ruhun gitmesine engel oluyorsa bunların ortadan kaldırılması gerekir. Yahudi kanununa göre bunlar eylem değil sadece önleyici unsurların ortadan kaldırılmasıdır.²⁹

Yahudilik, bugün modern dünyada doğal ölüm sürecini engelleyen bir yöntem olarak gördüğü pasif ötanazi konusunda net bir tavır takınmaz. Buna rağmen

27 Alpert, *Grief and Rituals*, s. 67.

28 Roberts and Gorman, *Euthanasia*, s. 43.

29 Rabbi Aaron Parry, *Talmud Nedir?*, çev. Estreya Seval Vali, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, 2005, s. 285.

men bazı Yahudi din bilginleri, genellikle ölüm eşiğinde olup acı çekenler için bu yöntemin bazen uygulanmasına izin verir. Çünkü Yahudi bilginler, bu yöntemin hastalar için şefkat anlamına geldiğini düşünmektedir. Yahudi dini otoriteler, ağrının hafiflemesi için ölümcül olsa bile bazı durumlarda hastaya morfin verilmesine veya onun için gereksiz olan tıbbi tedavilerin durdurulmasına da müsamaha göstermektedir. Özellikle reformcu Yahudi grupları, kanseri kontrol etmede kullanılan kimyasal tedavi gibi yöntemlerin kişinin hastalığını iyileştirmekten çok ıstırabını arttırdığı için bu yöntemlerin geri çekilebileceğini veya tıbbi müdahalenin durdurulabileceğini söylemektedir.³⁰

3. Hıristiyanlıkta Ötanazi

Miladi birinci yüzyılda Yahudiler arasında ortaya çıkan Hıristiyanlık, İsa'nın ve Pavlus'un görüşleri doğrultusunda şekillenen bir dindir. Hem Hıristiyanlığın kutsal metinlerinde hem Kilise Babaları'nın görüşlerinde ve hem de tarihsel süreçte ortaya çıkan çeşitli Hıristiyan mezheplerinin ilmiyelerinde ötanaziye dair çeşitli görüşler yer almaktadır. Hıristiyanlığın ötanazi ilgili görüşlerini ortaya koymadan önce bu dinin hayata nasıl baktığını bilmemiz gerekir.

Hıristiyanlığa göre insanlara hayatı ve her şeyi veren Tanrı'dır. O, milletleri bir insandan çoğaltmış ve sonra onları yeryüzüne yerleştirmiştir.³¹ İnsanlar, gittikleri her yerde Tanrı'nın varlığını hissetmiş ve hayatlarını sürdürmeleri için O'ndan destek almışlardır. Nitekim Tanrı, insana birçok nimet verdiği için Hıristiyanlık O'nu ölümlerin değil dirilerin Tanrısı olarak kabul etmektedir.³² Hıristiyanlığa göre Tanrı'nın insana verdiği en büyük nimetlerden biri, onun bedenidir. Bu beden, Tanrı'dan insana bir emanet olarak verilmiştir. Hıristiyanlık inancına göre Tanrı'nın tapınağı olan bu beden sayesinde Tanrı, insanın ruhunda yaşamaya devam etmektedir.³³

Hıristiyanlık, insanın bir bedel karşılığı bedenini satın aldığı bilincinde olarak Tanrı'yı yüceltmesini istemiştir.³⁴ Bu anlayış doğrultusunda ortadan kaldırılacak son düşmanın ölüm olduğunu söyleyen Yeni Ahit,³⁵ insanların biricik hayatlarına dikkat etmelerini, yüreklerini sefahat, sarhoşluk ve dünya kaygılarıyla doldurmamalarını istemiştir.³⁶ Dünyevi bir hayat yerine erdemli bir hayatı öğütleyen bu kutsal metin, insanların sürekli iyilik yaparak³⁷ ve Tanrı'ya yaraşır bir biçimde her işte insanlara faydalı olarak yaşamalarını önermiştir.³⁸ Hiçbir insanın

30 Rita Robinson, *Survivors of Suicide*, Revised Edition, ABD: New Page Books, 2001, s. 187.

31 Bkz. Elçilerin İşleri, 17: 25.

32 Bkz. Luka, 20: 38.

33 Bkz. 1. Korintliler, 3: 16-17.

34 Bkz. 1. Korintliler, 6: 19-20.

35 Bkz. 1. Korintliler, 15: 26.

36 Bkz. Luka, 21: 34; Romalılar, 13: 13.

37 Bkz. Romalılar, 2: 7.

38 Bkz. Koloseliler, 1: 10.

kendisi için yaşamadığını belirten Yeni Ahit,³⁹ kendi benliğine yatırım yapanın bu benlikten ölüm biçeceğini, Tanrı'ya yönelenlerin ise sonsuz yaşama kavuşacağını ifade etmiştir.⁴⁰

Hıristiyanlığa göre Tanrı'nın verdiği hayatı önemsemeyenler ve gözlerini bu hayatın güzelliklerine kapayanlar,⁴¹ sonsuz yaşama kavuşamayacaktır. Çünkü bu din açısından hayat, insana sunulmuş büyük bir nimettir. Tanrı, bu nimetleri veririrken onun kıymetini bilsinler diye insanları çeşitli sınanmalardan geçirmiştir. Zorluklar karşısında Tanrı'ya yakaran herkesin kurtulacağını⁴² belirten Yeni Ahit, dünyanın güçlük ve sıkıntıları karşısında inananlara sabır tavsiyesinde bulunmuştur. O, bu dünyadaki engellerin geçici olduğuna vurgu yaparak insanlara umut vermiştir.⁴³ Hıristiyanlara dünya hayatında yüreklerini sıkamalarını ve Tanrı'ya iman etmelerini tavsiye eden kutsal metin, öte dünyada güzel yerler olduğunu dile getirerek⁴⁴ insanlardan cesur davranıp bu dünyayı yenmelerini istemiştir.⁴⁵

Hıristiyanlık inancına göre dünyadaki hayat, Tanrı'nın oğlu İsa'dadır.⁴⁶ Tanrı, bu dünyayı çok sevdiği için biricik oğlunu feda etmiştir. İsa'nın ölümü sayesinde bütün insanlık kurtulmuş böylece ona iman eden herkes sonsuz yaşama kavuşmuştur.⁴⁷ Hıristiyanlığa göre İsa'nın sözünü dinlemeyenler, ebedi yaşama kavuşamayacağı gibi Tanrı'nın gazabı da böylelerinin üzerine olacaktır.⁴⁸ İsa, kendisinin yaşamın ekmeği olduğunu, ona gelenin asla acıkmayacağını ve ona iman edenin hiçbir zaman susamayacağını söylemiştir.⁴⁹ Dünyanın ışığı olduğunu ve ardından gelenin karanlıkta kalmayacağını belirten İsa,⁵⁰ insanların bu dünyada sevgi ile hareket etmelerini öğütlemiştir.⁵¹

İsa merkezli olan Hıristiyanlık inancı, hayatın odağına sevgiyi koyarak maddeye dayalı bir hayatı dışlamaktadır. Bu inanç sistemi, daha çok erdeme ve kutsal değerlere vurgu yapmak suretiyle müntesiplerinin İsa gibi hayatın zorluklarıyla mücadele etmesini ve emek vererek mutlu sona ulaşmasını istemektedir. Bu noktada Hıristiyanlık, hayata karamsar bakan bir din değildir. Aksine, çekilmez bir hayat yaşayan insanlar için bile kurtuluşa ulaşan İsa motifini örnek göstererek onlara umut ve dayanma gücü aşılamaya çalışan bir inanç sistemidir. Nitekim Hı-

39 Bkz. Romalılar, 14: 7.

40 Bkz. Galatyalılar, 6: 8.

41 Bkz. 1. Selanikliler, 4: 15.

42 Bkz. Romalılar, 10: 13.

43 Bkz. 1. Korintliler, 10: 13.

44 Bkz. Yuhanna, 14: 1-4.

45 Bkz. Yuhanna, 16: 33.

46 Bkz. Yuhanna, 1: 4.

47 Bkz. Yuhanna, 3: 15-16.

48 Bkz. Yuhanna, 3: 36.

49 Bkz. Yuhanna, 6: 35.

50 Bkz. Yuhanna, 8: 12.

51 Bkz. 2. Yuhanna, 1: 6.

ristiyanlığa göre İsa'ya inananlar, herhangi bir hukuk kuralına ve davranışa bağlı olmadan yalnızca inançları ve sevgiyle kurtuluşa ulaşacak olan kimselerdir.⁵²

Hıristiyanlık inancına göre hayat, Tanrı'dan insanlara sunulmuş önemli bir fırsattır. Onun bir parçası olan ölüm ise bir gerçekliktir ve ondan kaçış mümkün değildir. Bu anlamda her Hıristiyan, Tanrı'ya kendisine verdiği bu fırsat için minnettar olmalı ve ona daima şükretmelidir.⁵³ Bu gerçeği göz önüne alan Hıristiyanlık, ötanaziyi hayata vurulmuş bir sekte olarak görmektedir. Dolayısıyla Hıristiyan öğretisi, acı çektiği için kişinin kendi yaşamına son vermesini doğru bulmamıştır. Çünkü Hıristiyanlığa göre acı çekme, Tanrı'nın düzeninin doğal bir parçasıdır. Acı çekmenin ve özellikle yaşamın son anlarındaki acının kurtuluşa ulaşmada bir kutsallığı vardır. Böyle anlarda acıya katlanmak, İsa'nın ıstıraplarına ortak olmak ve Baba'nın iradesine itaat etmek anlamına gelir. Hıristiyanlık açısından bunu yapmak fedakârlık gerektirir. Hıristiyanlık inancına göre bazı hastalar çektikleri acının bir kısmını gönüllü olarak kabul etmek ve çarmıha gerilen İsa'nın acılarına ortak olmak için ağır kesicilerini azaltmalıdır.⁵⁴

Hıristiyanlık ilkeleri gereği, inançlı Hıristiyanlar acıdan kaçmak yerine ölüm anını vakarla beklemelidir. Onun gelişini hiçbir surette hızlandırmamalı, onu bir sorumluluk ve onur içinde kabul etmelidir. Çünkü Hıristiyanlık inancına göre ölüm, insanın bu dünyadaki varlığını sona erdirirken aynı zamanda ona sonsuz bir hayatın kapısını açmaktadır. Bunu bilen her Hıristiyan'ın insani değerler ve iman ışığında kendini bu olaya hazırlaması gerekir. Bu ilkeleri önemli bulan Hıristiyanlık, tıp mesleğinde çalışanların hastaya ve ölmekte olan kişiye yarayabilecek bütün olanakları sunmasının zorunlu olduğunu belirtir. Hıristiyan inancına göre hastalar için hiçbir çare istemli veya istemsiz olarak ihmal edilmemelidir.⁵⁵

Hıristiyanlığın en büyük kesimini temsil eden Katolik Kilisesi, tıbbi yöntem ve teknikler geliştiği için insan hayatına daha çok önem verilmesini ve ötanaziden uzak durulmasını istemektedir. Kilise, aldığı kararlarla bu konunun altını sürekli olarak çizmekte böylece ötanaziye karşı mesafeli duruşunu ortaya koymaktadır. Katolik Kilisesi, ömürlerinin son demlerini yaşayan hasta ve özürülere mümkün olduğunca yardım edilmesini önermiştir. Bu doğrultuda Kilise, ötanaziyi yasaklar ve bu yöntemi ahlaki açıdan doğru bulmaz. Katolik inancına göre acıdan kurtulmak için bilinçli veya ihmal sonucu bir kişinin yaşamına son vermek, insan kişiliğine ve onu yaratan Tanrı'nın onuruna aykırı bir eylemdir. Bu yöntem iyi niyetlerle yapılsa dahi Kilise tarafından cinayetin bir türü olarak görülmüştür.⁵⁶

52 Ekrem Sarıncıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 7. bs., Isparta: Fakülte Kitabevi, 2011, s. 291.

53 Robin Gill, "Euthanasia", *The Encyclopedia of Protestantism*, ed. Hans J. Hillerbrand, New York: Routledge Press, 2004, II, 700.

54 Austini Flannery O. P., "Ötanazi Üzerine Beyanname", çev. Osman Taştan, *AÜİFD*, XLIII, 2 (2002), 405-412.

55 Flannery, "Ötanazi Üzerine Beyanname", s. 405-41.

56 *The Catholic Encyclopedia*, "Euthanasia", ed. Charles G. Herberman, New York: The Encyclopedia Press, 1909, V, 630, www.newadvent.org/cathen/05630a.htm. (05.11.2013)

Günümüzde Katolik Kilisesi teoride ötanaziye bir cinayet olarak ifade etse de ağır, tehlikeli ve olağandışı durumlarda bu uygulamayı bazen meşru görmektedir. Kilise'ye göre hasta, özellikle aşırı bir tedaviyi reddediyorsa buna engel olmaya gerek yoktur. Ötanaziye arzulayan bir hasta hakkında verilecek karar, Kilise açısından mantıklı ve hastanın yasal olarak kabul edebileceği bir saygı ve meşruiyet içinde olmalıdır. Hastanın ölüme yaklaştığı bilinse bile tedavisi yasal olarak kesilmemeli ve bakımı devam edilmelidir. Kilise'ye göre ölüm acısını hafifletmek için hastaya ağrı kesici vermek hastanın ölümünü hızlandırma riski taşısa da bu müdahale insan onuru bakımından ahlakidir. Katolik Kilisesi'ne göre zor durumda olan kişilere geçici olarak hizmet veya hasta bakımı gibi yardımlar sadakanın özel şeklidir. Bu konuda yapılacak yardımlar teşvik edilmelidir.⁵⁷

Ortodoks Kilisesi'nin ötanaziye yaklaşımı, Katoliklerde olduğu gibidir. Ortodoks Hıristiyan inancına göre hayat Tanrı'dan insana verilen bir armağan olduğu için gerekçesi ne olursa olsun bir insanın hayatını sonlandırmasına yardımcı olmak dini ve ahlaki açıdan doğru değildir. Bu yüzden Ortodoksluk mezhebi ötanaziye ve buna yardım eden kişileri cinayet işlemiş gibi kabul eder. Kilise'ye göre hayat kutsal olduğu ve Tanrı, insana hayatını koruma sorumluluğu verdiği için bu her iki durum da günahdır. Ortodoks Hıristiyanlık inancı ölümcül hastalığa yakalanan kişilere aşırı tıbbi tedaviler uygulamak yerine bu kişilere dua edilmesini daha doğru bulmaktadır.⁵⁸

Diğer mezhepler gibi Protestanlar da ötanaziye mesafeli yaklaşmıştır. Bu çerçevede Protestanlık içinden çıkan bir dinsel geleneği temsil eden ve günümüzde özellikle Amerika'da yaygınlık gösteren Evanjelik Kilisesi, kendini öldürme kapsamına girdiği için ötanaziye yasaklamıştır. Evanjelik Kilisesi'nin kararına göre ölmek üzere olan hastalara yapay olarak ağız yoluyla sıvı yiyecek ve su verilmelidir. Bu önlemler geçici olmasına rağmen hastanın iyileşmesine katkı sağlayabilmektedir. Çünkü yiyecek ve sıvı yaşamın en temel parçalarıdır. Kilise'ye göre bazı hastalar için profesyonel sağlık bakımı belirli koşullar altında gerekemeyebilir. Bu noktada ölmek üzere olan hastanın tıbbi tedavisi sonlandırılabilir. Benzer şekilde hastalar kendilerine uygulanan tedavi beklenen yararı sağlamadıysa bu gereksiz tedaviyi reddetme hakkına sahiptir.⁵⁹

Protestan gelenekten gelen ve Almanya, ABD, Kanada ve İskandinav ülkelerinde yayılmış olan Lutheran Kiliseler, ötanaziye sıcak bakmaz. Bu Kiliselere göre uygulanacak tedaviler hakkında hastaya gerekli önbilgiler verilmelidir. Hasta, yararlı olmayacağını bildiği bir tedavi yöntemi kendine uygulanacaksa bunu kabul etmeme özgürlüğüne sahiptir. Çünkü hasta bu konuda karar verici durumdadır.

57 The Catholic Encyclopedia, "Euthanasia", s. 630.

58 Harakas, <http://www.goarch.org/ourfaith/controversialissues>. (06.11.2013)

59 *Evangelical Lutheran Church in America*, 1992, s. 3, <http://www.elca.org/What-We-Believe/Social-Issues/Messages/End-of-LifeDecision.aspx>. (06.11.2013)

Lutheran Kiliseler, başkasının hastanın ölmesine yardımcı olması anlamındaki doktor destekli ölüme de karşı çıkar. Kilise'ye göre böyle durumlarda kamu kontrolü güç olduğu için bu yöntem kötüye kullanılmaktadır.⁶⁰

4. İslam'da Ötanazi

MS 7. yüzyılda ortaya çıkan İslam, bugün bir buçuk milyarlık müntesibiyle varlığını sürdüren ve yayılmaya devam eden bir dindir. İslam'da Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in Hadisleri iki temel kaynak olarak kabul edilir. Bu iki kaynaktan hareketle geçmişten günümüze kadar ortaya çıkan itikâdî ve fıkhi mezhepler, ilim adamlarının yorumları vb. gelişmeler neticesinde ortaya çıkan İslam geleneği, Müslümanların nasıl bir hayat yaşayacağı konusunda bazı ilkeler koymuştur. Bu çerçevede dünya hayatı, ölüm ve ahiret tarihsel süreçte Müslümanların üzerinde durduğu önemli konular olmuştur.

İslam, insanın her şeyiyle eksiksiz bir varlık olarak yaratıldığını söyleyen bir dindir.⁶¹ Müslümanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim, kendisine kulak, göz ve gönül verilen⁶² insanın topraktan yaratıldığını⁶³ belirterek, onun tabiatın doğal bir parçası olduğunu ifade etmiştir. İslam inancı açısından böyle bir varlık, diğerlerinden ayrıcalıklı bir konumda kabul edilmektedir.⁶⁴ İslam'ın insanı diğer canlılardan üstün görmesinin nedeni dünyada doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için Allah'ın ona düşünme yeteneği vermiş olmasıdır. İslam'a göre Müslüman birey, kendisine verilen akıl sayesinde hayatın önemli bir nimet olduğunun farkına varır. Fakat İslam inancı açısından insanın dünyaya gelmesi veya dünyadan ayrılması, kendi yetkisinde olmayan bir durumdur. Bu noktada Müslümanların dinlerine uygun bir hayat yaşaması ve kendisine verilen ömrü doğru bir şekilde kullanması onlar için önemli bir sorumluluk olarak ön plana çıkmaktadır.⁶⁵

Kur'an, insanın denenmek için dünyaya yollandığını⁶⁶ söyleyerek Müslümanları dünya hayatına düşkünlük konusunda uyarır. Kur'an-ı Kerim, bu durumu somutlaştırmak için dünya hayatını gökten indirilen yağmurun yeşerttiği bitkilere benzetir. Buna göre yağmur toprağa düştükten sonra yeryüzüne bir canlılık gelmekte fakat ardından gelen rüzgâr bütün her şeyi çer çöpe çevirebilmektedir.⁶⁷ Dolayısıyla İslam inancına göre Müslümanlar, dünya hayatının canlılığına kapılıp onu hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamamalıdır. İslam açısından Müslüman'ın yapması

60 *Evangelical Lutheran Church in America*, s. 4.

61 Bkz. İsrâ, 17/70.

62 Bkz. Ahkaf, 46/26.

63 Bkz. Sad, 39/71.

64 Bkz. İnsan, 76/2.

65 Ali Bardakoğlu, "Haramlar ve Helaller", *İlmihal: İslam ve Toplum*, ed. Komisyon, Ankara: TDV Yayınları, 2005, II, 182.

66 Bkz. İnsan, 76/2.

67 Bkz. Kehf, 18/45.

gereken şey, dünyayı geçici ahireti ise sonsuz bir hayat yeri olarak görmesidir.⁶⁸ İslam Peygamberi Hz. Muhammed de ifadelerinde dünya hayatının tatlı ve hoş olduğuna vurgu yapmış ve Müslümanların bu geçici dünyada Allah'ı hesaba katarak yaşamalarını istemiştir.⁶⁹

İslam inancına göre Müslümanlar, dünya hayatında korku, açlık, mal ve can ile sınanır.⁷⁰ Bu sınanma, onların dünya hayatı karşısındaki tutumunu ve yaratıcılarına olan bağlılıklarını ortaya koyar. İslam, insanların güçlükler karşısında yılmınlığa kapılmamaları için de onlara çeşitli yollar salık verir. Sabır, namaz ve Allah yolunda harcama İslam'ın Müslümanlara tavsiye ettiği önemli hayatla mücadele yöntemleridir. İslam inancı, böyle yapanları müstesna bir yere koymak suretiyle onları dünya hayatının zorlukları ile baş etme konusunda cesaretlendirmiş olur.⁷¹

İslam, insanları hayatta tutmak ve dirençli kılmak için sadece bu dünya nimetlerini değil öte dünyanın nimetlerini de teşvik edici olarak ön plana çıkarır. Nitekim Kur'an'da iman edip güzel ve yararlı işler yapanların içinden ırmaklar akan cennete girecekleri ifade edilmiştir.⁷² Bu teşviklerin bir amacı da Müslümanların dünya hayatına gereğinden fazla değer vermemeleri içindir. İslam'a göre bu dünya ahiretin tarlasıdır. Onun, bundan öte bir işlevi yoktur. Bu konuyla ilgili olarak İslam Peygamberi Hz. Muhammed, Allah katında dünyanın cılız bir ölü oğlak kadar bile değerinin olmadığını söylemiştir.⁷³ Fakat Hz. Muhammed, Müslümanların dünya hayatını bırakıp bir ruhban gibi yaşamasını doğru bulmamıştır. Bu nedenle o, Abdullah bin Ömer, Ebu'd-Derdâ ve Osman bin Maz'un gibi sürekli ibadetle meşgul olup kendisini ve ailesini dünya nimetlerinden mahrum bırakan sahabelerin davranışlarını hoş karşılamamıştır.⁷⁴ Hz. Muhammed, takındığı bu tavırla dünya ve ahiret arasında bir denge kurmayı amaçlamıştır.

İslam, Müslümanların dünyada kendilerine verilen helal ve temiz şeylerden faydalanmasını istemiş fakat onları sınırı aşmaması konusunda uyarmıştır.⁷⁵ Dünya hayatına karşı sevginin bütün insanlarda bulunduğunu fakat bunun özellikle kâfirlerde had safhada olduğunu vurgulayan İslam, kâfir olanlar için dünya hayatının cazip kılındığını söylemiştir.⁷⁶ Kâfirlerin ahiret hayatına karşılık dünya hayatını satın aldığı ifade eden İslam dini, bu insanlar ile Müslümanlar arasında dünya sevgisi noktasında ayırım yaparak müntesiplerini fitratlarına uygun davranmaya çağırmıştır. Bu çerçevede İslam, insanın tamamen maddeye dayalı bir hayat yaşamasını istemediği gibi onun toplumdan uzak münzevi bir hayat yaşamasını da

68 Bkz. En'am, 6/32.

69 Bkz. Müslim, Zikr 99; Tirmizi, Fiten 26; İbn Mâce, Fiten 19.

70 Bkz. Bakara, 2/155.

71 Bkz. Hac, 22/35.

72 Bkz. Bakara, 2/25.

73 Bkz. Müslim, Zühhd 2.

74 Bkz. Buhâri, Savm 56, Nikâh 1.

75 Bkz. Maide, 5/87-88.

76 Bkz. Bakara, 2/212.

doğru bulmamıştır. Kur'an-ı Kerim ve İslam Peygamberi sürekli olarak dünya ve ahiret dengesine vurgu yaparak Müslümanları bu konuda uyarmıştır. Müslümanlar da Allah'ın vermiş olduğu hayatı ölçülü yaşamayı ve onun kıymetini bilmeyi yaratıcıya karşı bir sorumluluk olarak görmektedir.

İslam'a göre ölüm, her canlı için kaçınılmaz bir sonudur. İslam, bu son gelmeden önce hayatının kıymetini bilme konusunda insanları uyarmıştır. Onlara dünya ve ahiret arasında bir denge kurmasını tavsiye etmiştir. İslam inancı açısından insanın yaşaması ve yaşatılması önemli bir meseledir. İslam'da insan hayatının korunması malın, neslin ve aklın korunmasından önce gelen dini bir gayedir. Böylesi haklar, hayat hakkı üzerine inşa edilmiştir. Çünkü İslam inancına göre hayat hakkına sahip olmayan bir kimsenin diğer temel hak ve hürriyetlerinden söz edilmesi anlamsız hale gelir. Din de dâhil olmak üzere insan hayatındaki birçok değerın anlam ifade edebilmesi için öncelikle insana hayat hakkının tanınmış olması gerekir.⁷⁷

İslam inancına göre ötanazi, hayat hakkıyla doğrudan ilişkisi olan bir konudur. Bu eylem İslam hukukunda tıbbi yöntemlerle tedavisi mümkün olmayan ve dayanılmaz hastalığa yakalanmış bir kişinin hayatına, kendisinin ya da başkasının isteğine bağlı olarak ağrısız ve acısız müdahale şeklinde tarif edilmiştir. Aktif ve pasif olarak ikiye ayrılan ötanazinin İslam açısından meşru olup olmadığı, kişinin hayat hakkı üzerinde kendisinin veya başkasının tasarruf yetkisine sahip olup olmadığı sorunu kapsamında ele alınmıştır.⁷⁸

İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an ve Hadislere göre kişinin hiçbir şekilde hayatını sonlandırma tasarrufu veya yetkisi yoktur. İslam'a göre intihar konusunda Kur'an'ın ve peygamberin ifade ettiği yasaklar aynen ötanazi için de geçerlidir. Dolayısıyla intiharla ilgili ayet ve hadisleri dikkate alan İslam bilginleri, kişiye hiçbir şekilde kendi hayatını sonlandırma yetkisi tanınmadığını ve kişinin kendi isteğiyle gerçekleştirdiği gönüllü aktif ötanazinin de asla caiz olmadığını ifade etmişlerdir. Çünkü gönüllü ötanazide hastaya öldürücü dozda bir maddenin bilerek verilmesi sonucu onun hayatının sonlandırılması durumu vardır. Burada, hasta bizzat kendi isteğine göre öldürülmeyi arzulamaktadır. Dolayısıyla İslam inancı açısından bu eylem doğru kabul edilmemektedir.⁷⁹

İslam'a göre kişi, kendi hayatına son verme yetkisine sahip olmadığı gibi bunu başkası aracılığıyla da yapma hakkına sahip değildir. Bununla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim şunları ifade etmiştir: "Kim, bir insanı bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse o, sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatarsa sanki bütün insanları

77 Ali Kaya, "İslam Hukukuna Göre Ötanazi", *UÜİFD*, VI, 6 (1994), s. 133-146.

78 Oğuzhan Tan ve Ünal Yerlikaya, "Tıpla İlgili Problemler", *İslam Hukuku El Kitabı*, ed. Galip Türcan, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s. 828.

79 Tan ve Yerlikaya, "Tıpla İlgili Problemler", s. 828-829.

yaşatmıştır.⁸⁰ İslam bilginleri bu ve buna benzer ayetlerden yola çıkarak kişinin iradesi olmadığı halde bir başkası tarafından hayatına son verilmesi anlamına gelen, aktif ötanazinin bir türü olan istemsiz ötanaziyi de yasaklamıştır.⁸¹

Hastanın yaşaması için zorunlu olan tedaviye son verilmesi veya yaşam destekleyici tedavilerin kesilmesi yoluyla hastanın hayatının sonlandırılması anlamına gelen pasif ötanazi konusunda ise iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bugün çağdaş İslam bilginlerinin çoğunluğu pasif ötanazinin aktif ötanazi gibi dinen caiz olmadığı görüşündedir. Diğer yandan kimi çağdaş İslam bilginleri ise pasif ötanaziye sıcak bakmaktadır. Bunlara göre ümitsiz bir hastalığa yakalanan bir kişinin hastalığı tedavi edilemeyecek durumda ise veya yapılan tedavi hastaya zarar verecekse böyle hallerde pasif ötanazi caiz görülebilir. Bazı İslam bilginlerine göre beyin ölümü gerçekleşmiş fakat vücudunun alt sistemleri yaşam destek ünitesine bağlı olarak hayatta tutulmaya çalışılan kişilerden bu ünitenin çekilmesi caizdir. Çünkü bu görüştekilere göre beyin ölümü gerçekleşmiş bir kişi artık ölü sayılmaktadır. Fakat bazı çağdaş İslam bilginleri ise bu görüşe karşı çıkarak beyin ölümü gerçekleşmiş bir kimsenin kalp atışları ve solunumun da durmuş olması gerektiğini söylemektedir. Bunu savunanlar hem beyin ölümünün gerçekleşmesi hem de solunumun durması koşuluyla ötanaziyi doğru bulurlar.⁸²

İslam hukuku, aktif veya pasif ötanazi olsun insanı acı çekmeden öldürmek için ona enjeksiyon yapılmasını, yüksek dozda ilaç verilmesini veya herhangi bir neden olmadan kişinin yaşam destek ünitesinden mahrum bırakılmasını doğru bulmaz ve böyle yöntemleri intihar olarak değerlendirir.⁸³ İslam açısından çekilen acı ve ıstırapın şiddeti ne olursa olsun kişinin hayatına son vermeyi haklı kılacak meşru bir gerekçe yoktur. Bu durum, İslam hukuku açısından da bireyin yasalar tarafından korunan mal ve kişi varlığını çiğneyen eylemler olarak görülür. Bu nedenle ötanazi, İslam hukuku terminolojisinde yaratıcı hakkını ihlal eden bir fiil olarak tanımlanır. İslam bilginlerine göre burada Kur'an ve Sünnet'in haksız yere öldürülmesini yasakladığı bir insanın hayatına son verilmek suretiyle Allah'ın koyduğu bir yasağın çiğnenmesi durumu söz konusudur.⁸⁴

İslam hukuku, hayat hakkının gaspı anlamına gelen ve belirli bir olayı, durumu, tutumu protesto etmek için başvurulmuş ölüm orucuna da karşı çıkmaktadır. İslam bilginleri, kişilerin siyasi düşüncelerini ortaya koymak ve kendi hak ve özgürlüklerini korumak için bir araç olarak kullandıkları ölüm orucuna müdahaleyi ve grevcilerin istemedikleri halde beslenmelerinin sağlanmasını yaşama hakkı dokunulmazlığı çerçevesinde doğru bulur.⁸⁵ Çağdaş İslam bilginlerine göre insa-

80 Bkz. Maide, 5/32.

81 Tan ve Yerlikaya, "Tıpla İlgili Problemler", s. 829.

82 Tan ve Yerlikaya, s. 829-830.

83 Hamdi Kalyoncu, *Ölümsüzlük İhtiyacı: İntihar, Ötanazi ve Reenkarnasyon*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011, s. 80.

84 Kaya, "İslam Hukukuna Göre Ötanazi", s. 137-144.

85 İnceoğlu, *Ölme Hakkı*, s. 69.

nın hayatını sürdürecektir kadar yemesi ve içmesi zorunludur. Kişinin bu ölçüden kaçınarak ölüm orucu tutması, intihar olarak değerlendirilmiştir. İslam bilginlerine göre ölümle sonuçlanabilecek bir açlık tehlikesinde İslam, haram gıdaların bile yenilip içilmesine cevaz vererek insan hayatına verdiği önemi göstermiştir. Bu çerçevede İslam bilginleri, kişinin içinde bulunduğu tehlikeden kurtulmak yerine hiçbir çaba sarf etmeden ölümü beklemesini intihar olarak değerlendirmiştir.⁸⁶

Sonuç

Günümüzde daha çok tartışılmaya başlanan bir konu olsa da ötanazi, kökü eskilere dayanan bir uygulamadır. Acı çekmekten kaçış, sadece insana değil onun dışındaki canlılara da özgü bir durumdur. Dolayısıyla hayatın olduğu her yerde hayata dair zorluklar, acılar, ıstıraplar ve dramlar vardır. Ölümcül bir hastalığın pençesine düşüp ondan kurtulamayacağını düşünmek olağan bir duygudur. Aynı şekilde sürekli acılar içinde kıvranarak yaşamaya çalışmak da başka bir tercihtir. Dolayısıyla burada önemli olan nokta, kişinin her şeye rağmen yaşamaya devam edip etmeyeceği sorunudur.

Semitik dinlerin ilki olan Yahudilik, ötanazi konusunda müntesiplerine acıya rağmen yaşamayı öğütlemiştir. Çünkü bu inanç sistemi, hayatın korunması anlamına gelen *Pikku'ah Nefesh* ilkesini ön plana çıkarmıştır. Yahudiliğe göre hayat, Tanrı'nın insana verdiği bir hediyedir. Her Yahudi, tehlikeli durumlarda ve bazı zorlu koşullar altında olsa bile bu hediye korumak zorundadır. Bu dini ilke, Yahudilerin ötanaziden uzak durmalarının en önemli gerekçesi olmuştur. Bu çerçevede genel olarak Yahudiler aktif ve pasif ötanaziye sıcak bakmamıştır. Nadir durumlarda pasif ötanazinin uygulandığı görülse de Yahudilik, yazılı ve sözlü metinleriyle dini bir emir olarak ötanazi yasaklamıştır.

Hıristiyanlık, Yahudiliğin içinden neşet ettiği ve onun kutsal metinlerinin bazı bölümlerini kabul ettiği için ötanazi konusunda bu dinle benzer tutumu sergilemiştir. Dolayısıyla Hıristiyanlar da hayatın Tanrı'dan bir hediye olduğuna ve bu nedenle kutsal metinlerinin *öldürmeyeceksin* emri ile ötanaziye yasakladığına inanır. Fakat bu inanış tarihsel süreçte Hıristiyan mezhepleri arasında farklılık arz edebilmiştir. Katolik ve Ortodoks Kiliseler, Hıristiyanların İsa gibi hayatın zorluklarına katlanıp ötanaziden uzak durmasını istemiştir. Fakat Protestanlık bu konuda esnek davranmıştır. Özellikle pasif ötanazi konusunda Protestanlık diğer mezheplere göre daha yumuşak bir tutum sergilemiştir. Bu çerçevede Protestanların yoğun olarak yaşadığı yerlerde ötanazinin uygulandığı bilinmektedir.

İslam, diğer iki dinde olduğu gibi hayatı Allah'tan bir emanet olarak kabul etmiştir. Bu nedenle kişinin kendini öldürmesi anlamına gelebilecek her türlü eylemi yasaklamıştır. İslam, kişinin tasarrufunda olmadığı halde ölümünü istemesini

86 Bkz. Bardakoğlu, "Haramlar ve Helaller", s. 183.

veya kendisine ötanazi uygulanmasını özgürlük kapsamına girmeyen davranışlar olarak nitelendirilmiştir. Kur'an ve hadisler ışığında Müslüman din adamları, hayatın korunması ilkesine vurgu yapmış ve ötanaziyi günah olarak ifade etmişlerdir. Çağdaş din bilginleri arasında pasif ötanazi konusu tartışılmaya devam edilse de bu uygulamanın doğru olmadığı noktasında bir görüş birliği söz konusudur. Ayrıca İslam hukukunda ölüm orucu ve açlık grevi gibi eylemler de hayata kasıtlı müdahale olarak görüldüğü için doğru bulunmamıştır.

Kaynakça

- Adam, Baki, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Alpert, Rebecca, *Grief and Rituals Surrounding Death A Jewish Approach, Religion, Death and Dying, Perspectives on Dying and Death*, vol. 1, California: Praeger Perspectives Publishers, 2010.
- Bardakoğlu, Ali, "Haramlar ve Helaller", *İlmihal: İslam ve Toplum*, c. 2, ed. Komisyon, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Blech, Rabi Benjamin, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*, çev. Estreya Seval Vali, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, 2003.
- Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, İstanbul: Akçağ Yayınevi, 1993.
- Dinim, Eisenstein, "Pikku'ah Nefesh", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, vol.16, New York: Thomson Gale Press, 2007.
- Dosick, Rabbi Wayne D., *An Essay on Life and Death, Living Judaism, The Complete Guide to Jewish Belief Tradition and Practice*, New York: Harper One Press, 1995.
- Evangelical Lutheran Church in America, *End of Life Decisions*, Chicago: Department for Studies Division for Church in Society Evangelical Lutheran Church in America, 1992. <http://www.elca.org/What-We-Believe/Social-Issues/Messages/End-of-LifeDecision.aspx>. 06.11.2013.
- Freedman, Harry and Stephen G. Wald, "Akiva", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, vol. 1, New York: Thomson Gale Press, 2007.
- Gill, Robin, "Euthanasia", *The Encyclopedia of Protestantism*, ed. Hans J. Hillerbrand, vol. 2, New York: Routledge Press, 2004.
- Harakas, Stanley S., *The Stand of the Orthodox Church on Controversial Issues*, Brookline: Holy Cross Orthodox Press, 1983.
- İnceoğlu, Sibel, *Ölme Hakkı: Ötanazi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Kalyoncu, Hamdi, *Ölümsüzlük İhtiyacı: İntihar, Ötanazi ve Reenkarnasyon*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Kaplan, Zvi, "Ben Petura", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, 2. Edition, vol. 3, İstanbul: Thomson Gale Press, İstanbul, 2007.

- Kaya, Ali, "İslam Hukukuna Göre Ötanazi", *UÜİFD*, VI, 6 (1994), s. 133-146.
- Keown, John, *Euthanasia, Ethics and Public Policy: An Argument against Legalisation*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Kohl, Marvin, "Euthanasia", *Encyclopedia of Ethics*, ed. Lawrence C. Becker, 2. Edition, New York: Routledge Press, 2001.
- Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma*, İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2001.
- Kur'an-I Kerim Meali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Lavi, Shai J., *The Modern Art of Dying, A History of Euthanasia in the United States*, Princeton: Princeton University Press, 2005.
- McDougall, Jenifer F. and Martha Gorman, *Euthanasia, A Reference Handbook*, 2. Edition, California: ABC Clio Press, 2008.
- O.P., Austini Flannery, "Ötanazi Üzerine Beyanname", çev. Osman Taştan, *AÜİFD*, XLIII, 2 (2002), s. 405-412.
- Parry, Rabbi Aaron, *Talmud Nedir?*, çev. Estreya Seval Vali, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, 2005.
- Roberts, Carolyn S. and Martha Gorman, *Euthanasia: Contemporary World Issues*, Oxford: ABC-CLIO Press, 1996.
- Robinson, Rita, *Survivors of Suicide*, Revised Edition, USA: New Pages Books, 2001.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 7. bs., Isparta: Fakülte Kitabevi, 2011.
- Tan, Oğuzhan ve Ünal Yerlikaya, "Tıpla İlgili Problemler", *İslam Hukuku El Kitabı*, ed. Galip Türcan, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- The Catholic Encyclopedia*, "Euthanasia", ed. Charles G. Herberman, vol. 5, New-York: The Encyclopedia Press, 1909. www.newadvent.org/cathen/05630a.htm. (05.11.2013)
- Yount, Lisa, *Right to Die and Euthanasia*, Revised Edition, New York: Facts on File Publishing, 2007.